

Spira Veronika: Nők a kamera mögött
Eva Besnyő, Ata Kandó, Kati Horna

(Miniesszék V.)

Eva Besnyő

Ata Kando

Kati Horna

Robert Capa, pontosabban Friedmann Endre nem akkor látott életében először modern, művelt, önálló, talpraesett, ambiciózus, vonzó fiatal nőt, amikor 1934-ben Párizsban Gerta Pohoryllével, a későbbi **Gerda Taróval**, a Németországból Párizsba menekült frankfurti születésű német lánnyal találkozott. Párizsba érkezése után járt már egy vonzó külsejű, vörös hajú német fotós lánnyal, Regina Langquazzal (a későbbi híres divatfotós **Relag**gal). Nem is szólva arról, hogy Pesten három olyan fiatal lánnyal is jó barátságban volt, akik **Kassák** Munka-körébe jártak, baloldaliak voltak, az avantgárd művészet vonzásában éltek, és később világhírű fotósok lettek. Ők **Besnyő Éva**, **Görög Ata** és **Deutsch Kati**.

Eva Besnyő
(1910–2003)

Besnyő Évával egy házban lakott a Friedmann család a Városház utca 10-ben. Éva édesapja jól menő ügyvéd volt, aki egyetemre szeretne volna küldeni a lányát, ő azonban fotós szeretett volna lenni. 1928-tól már állandóan fotózott. A szociofotó érdekelte. Beiratkozott **Pécsi József** nemzetközileg elismert magániskolájába, ahol az asztalon a legújabb európai kiadványok, könyvek heverték. Évát **Albert Renger-Patzsch** 1928-ban megjelent *Die Welt ist Schön* c. albuma ragadta meg. Éles, szinte tudományos precizitással készült fotók sorakoztak benne, akár természetes formákat, akár nagyipari környezetet, gépeket vagy tömegcikkekből álló csendéletet ábrázoltak. A kiadvány Éva számára azt jelezte, hogy új látásmód született, az érzelmes, romantikus fotózásnak vége. És valóban, a *Die Welt ist Schön* az új tárgylagosság (**Neue Sachlichkeit**) kezdetét jelentette a fotózásban.

Besnyő számára egyértelmű volt, hogy ő ezt az irányzatot akarja követni. 1930-ban Berlinbe ment. A weimari Németország, és főként Berlin a modern művészetek európai centruma volt. A kontinens leginnovatívabb művészei gyűltek itt össze szinte minden művészeti ágban, oroszok, hollandok, osztrákok, magyarok. A Neue Sachlichkeit a festészetben, az irodalomban és a fotóművészetben is új utat jelentett, akárcsak a Bauhaus, amelynek számos magyar tanára, diákja és alkotóművésze volt.

Besnyő és Kepes György

Moholy-Nagy László

John Fernhout

A Bauhaus-os Umbo

Besnyő Berlinben **Kepes Györggyel** volt szoros barátságban, és az avantgárd művészek soknemzetiségű, kozmopolita társaságába járt, **Dovzszenko**, és **Dziga Vertov** filmjeit, **Piscator** színházi rendezéseit látogatták, kiállításokra jártak, **El Liszickij**, **Rodcsenko** fotómontázsait nézték. Olcsó éttermekben, baráti lakásokban vagy a város körüli tavaknál a művészetek megújításáról beszélgettek, esti marxista körbe jártak, ahol **Gropius**, **Egon Erwin Kisch**, **Einstein**, **Lukács György**, **Balázs Béla**, Piscator tartottak előadásokat.

Vonzódása az avantgárdhoz és a baloldalisághoz nem Berlinben kezdődött, hanem még Pesten, ahol kapcsolatba került **Kassák Lajos** Munka-körével. Itt ismerte meg **Kepes Györgyöt**, gyerekkora óta ismerte **Friedmann Endrét** és barátait. Berlinben a körükhöz csatlakozott a weimari Bauhausból a fotós **Umbo**, valamint **John Fernhout** holland filmes, aki majd a *Spanyol föld* c. film operatőre lesz, amelyet **Joris Ivens** rendezett, **Hemingway** és **Dos Pasos** írtak, és Hemingway volt a narrátora. A magyarok közül a kör tagja volt **Friedmann Endre**, **Deutsch Kati** és **Csiki Weisz Imre**.

Konstruktivizmus és újtárgyilagosság

Eva Besnyő: Nyári ház

A Munka-körös időktől kezdve érdekelte a **szociofotó**. Berlinből Magyarországra is hazajárt fényképezni.

A Balatonnál készítette a jól ismert képeit egy zenész cigánycsaládról.

A szociofotó nagyvárosi, ipari környezetben is foglalkoztatta

Kitűnőek voltak utcafotói is. Izgalmas nézőpontot választott. Fentről fényképezve jól megragadható az utcák geometriája.

Berlin 1932.

Amikor Friedmann Endre 1931-ben Berlinbe érkezett, Besnyő Éva már több jó nevű fotóügynökségeknek is dolgozott, szabad idejében pedig a saját alkotói ambícióit követte. 1931-től önálló műterme volt, a képeit vezető lapok közölték. Sikerét jelzi, hogy volt kiállítása Londonban, majd Brüsszelben is.

Amikor Robert Capa csalódott a politológia és az újságírás tanulmányozásában, Besnyő javasolta, hogy próbálkozzon a fotózással, és beajánlotta a Dephotanoncnak. Más verzió szerint Capa, aki nagyon tehetséges volt a kapcsolatteremtésben, az ismeretségek, barátságok ápolásában, maga talált ajánlót a Dephot magyar származású alapítójához, Simon Guttmann-hoz.

Besnyő azonban már 1932-ben, amikor a náciizmus egyre inkább elhatalmasodott Németországban, **Fernhouttal**, operatőrbarátjával Hollandiába költözött. Ott azonnal befogadta **Charley Toorop** festő és művészársasága, akik közé **Joris Ivens** is tartozott. A kör tagjai szociálisan érzékeny baloldali művészek voltak, akik között otthonosan érezte magát. Nagyra értékelték Berlinben kialakított stílusát, fotótechnikáját. Ez a látásmód akkor még új volt Hollandiában.

Hollandia, 1934

A kikötőben

Besnyő Hollandiában maradt élete végéig, ahol mindig nagyra becsülték. Az a pezsgő, kreatív, innovatív légkör, amely Berlinben körülvette, nem jött többé vissza. Berlin a weimari köztársaság idején valóban a művészetek megújulásának egyik legfontosabb műhelye volt Európában, és hatása más kontinensekre is jelentős.

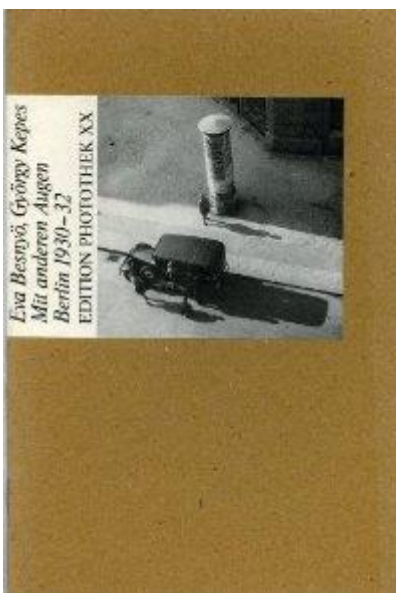
Hollandia német megszállása alatt bujkálnia kellett. Második férjével, **Wim Brusse** reklámgrafikussal az üldözöttek számára illegális papírokat, fotókat készített.

Két gyermeke született. A háború után folytatta fotós pályafutását és politikai aktivitását. Bekapcsolódott a holland feminista mozgalomba, fotódokumentációt készített akcióikról, tüntetéseikről.

Hírneve eljutott a tengeren túlra is. Volt kiállítása New Yorkban a Museum of Modern Art-ban. Nemzetközi elismertségét jelzi, hogy az első velencei fotóbiennálén aranyérmet nyert. Közel száz évig élt nagy megbecsülésben. Képeit a holland nemzeti fotóarchívum őrzi.

Kapcsolatát régi barátaival megőrizte. Kepes Györggyel 1986-ban kiadtak egy közös könyvet berlini éveik emlékére. (**Eva Besnyő/György Kepes: Mit anderen Augen Berlin 1930-1932**). EDITION PHOTO THEK XX

Ata Kandóval csak az ötvenes években ismerkedett meg, amikor Kando Párizsból Hollandiába költözött. Maguk is konstatálhatták, hogy pusztán véletlen, hogy már Pesten, a 20-as évek végén, a 30-as évek elején nem találkoztak, hiszen hasonló körökben mozogtak, sok közös ismerősük volt.

Amikor 2002-ben, 92 éves korában Eva Besnyő felszámolta a lakását, ahol 50 évig lakott és egy idős művészek számára fenntartott otthonba készült, felajánlotta életműve dokumentumait a holland filmarchívum számára.

Ebből az alkalomból életmű kiállítást rendeztek a tiszteletére, és egy dokumentumfilmet is készítettek az életéről, pályájáról, a kiállítás előkészületeiről, a megnyitóról, a fotóarchívumnak szánt anyagok válogatásáról, rendszerezéséről. A filmen meggyőződhetünk arról, hogy 92 évesen

olyan fizikai és szellemi állapotban volt, mint nálunk a 70 évesek. Igaz, hogy a mi 70 éveseink nem Hollandiában élték le az életüket. Nálunk nincs esély ilyen integritással, nyugodt méltósággal élni és megöregedni.

A film egyik jelenetében a vintázs-képeket válogatják. Némelyik negatívról több példány is készült. Besnyő Éva mérlegeli, melyik kerüljön az archívumba. Kezébe akad az a képe, amelyet Rotterdam terrorbombázása után készített 1940-ben. Megjegyzi:

- Nem jó kép.
- Miért nem jó?
- Túl szép.

A lebombázott Rotterdam

Hetven év távlatából is jól emlékszik minden képe motivációjára, melyik miért lett jobb vagy gyengébb, mi vonta el a figyelmét. Életműve egészét is hűvös tárgyilagossággal szemléli. Az 1930-32-ben Berlinben készített képeiről megjegyzi: „Ezek a legjobbak. Ezeknél jobbat nem csináltam.”

Éles és tiszta szemmel nézte a világot, önmagát. Ezért nem ment 18 éves korában Párizsba, ahogy apja javasolta. Párizs elavult, érvelt, lejárt az érzelmes, romantikus fotózás ideje. Ebben persze nem volt igaza, hiszen Párizs akkor éppen a szürrealizmus műhelye volt. Őt azonban a Neue Sachlichkeit és a konstruktivizmus vonzotta. A Kassák-körből induló és szintén Pécsi József műhelyében tanult **Deutsch Katit** majd Berlint elhagyva éppen a szürrealizmus fogja magával ragadni Párizsban, hogy azután életműve egészére meghatározó legyen ez a hatás.

Besnyő Éva számára azonban a berlini évek voltak az ideálisak. Sokat dolgozott, de nem kellett tekintettel lennie mások ízlésére. Nem számított, hogy fizetnek-e a képeiért, és mennyit. Apja jómódú volt, és kérés nélkül, saját meggyőződésétől vezetve látta el őt a szükséges, nem bőséges, de biztonságot nyújtó anyagiakkal. Szabadon követhette ízlését, művészi fejlődése belső logikáját. Ha volt is megrendelése, annak teljesítése után azt és úgy fotózhatott, amit és ahogy akart.

A németek úgy írnak róla, mint a 30-as évek egyik kimagasló tehetségű, innovatív fotósáról, akit a náci téboly miatt veszített el a német fotóművészet. És akiről sosem mulasztják el megjegyezni: „*alkotott Berlinben és Hollandiában*”.

És mit mondanak a magyarok?

Mindegy, hogy mit mondanak. Éva apját, aki Magyarországon maradt, Auschwitzba hurcolták és megölték. Itt következmények nélkül minden újra és újra megtörténhet.

Utóhang: Fény és konstrukció

Eva Besnyő: Amsterdam 1951

Kepes György

Mesterek és pályatársak

Berlini utcaképek

Kepes György
Útkereszteződés 1931. Berlin

Moholy-Nagy László
Útkereszteződés 1931. Berlin

Besnyő Éva: Berlini utca 1932.

Ata Kando
(1913-)

Ed van der Elsken és Ata Kandó

Görög Ata is a Kassák Munka-körben és az abból kivált Diákkörben ismerkedett a baloldalisággal, az avantgárrdal, a fényképezéssel, és az útjukat kereső tehetséges fiatalokkal, mint Bálint Endre, Robert Capa, Weisz Imre, Deutsch Kati és mások.

Ata igazi entellektüel családból származott. Apja **Görög Imre** latin-magyar-történelem szakos tanár, orosz műfordító, **Tolsztoj** és **Dosztojevszkij** átültetője. Édesanyja **G. Beke Margit** író, műfordító, **Beke Manó** híres matematikus lánya. Atának Etelka volt a neve, de liberális szülei megengedték, hogy Atának nevezze magát, ha már kiskorában nem tudta másképp kiejteni a nevét.

Kandó Gyula festő

Bortnyik Sándornál tanult alkalmazott művészetet, de **Pécsi József** magániskolájában szerezte meg az iparendélyhez szükséges végzettséget bár **Wachter Kláránál** és **Reismann Mariann-nál** tanult). Bortnyiknál ismerkedett meg **Kandó Gyula** festőnövendékkal, aki **Kandó Kálmánnak**, a híres vasúti mérnöknek volt az unokaöccse. Összeházasodtak, majd Párizsba költöztek. Ata hamarosan önálló fotószalont nyitott. Divatfotói keresettek voltak.

A németek bevonulásakor hazajöttek Magyarországra. Itt született 3 gyerekük, egy fiú és két ikerlány. Ata mint árja párja nem szenvedett üldöztetést, nem úgy mint a szülei és a húga, akiknek bujkálniuk kellett. A nyilas hatalomátvétel után a férjével sok embert bujtattak. (Bálint Endre Kandó papírjaival bujkált). Izraelben fát ültettek tiszteletükre az igazak ligetében. 1947-ben újra Párizsba mennek, de három gyerekükkel nehezen tudnak megélni. Kandó hamarosan hazajön, és a vasfüggöny mögött ragad. Elválnak. Hátra lévő életében Szentendrén él és fest. 1960-61-ben sikerül Párizsba utaznia, találkozni a gyermekeivel. 1963-ban részt vehetett egy kiállításon is néhány képével Amsterdamban, de nem sikerül letelepedési engedélyt szereznie. 1967-ben még meglátogatja a fiát az USA-ban, 1968-ban meghal. Bálint Endre búcsúztatta. Íme, két kép, felidézendő munkásságát:

Ferde horizont és alakzatok 1959.

Kompozíció vörös formával 1960.

A Párizsban a három gyermekkel egyedül maradó Atának nehéz dolga volt. **Robert Capa** a Magnum fotóügynökség laboratóriumában szerez neki munkát. 1950-ben megismerkedik **Ed van der Elsken** fiatal fotóssal, összeházasodnak, majd Hollandiába költöznek, de hamarosan elválnak, és ő ismét egyedül marad a gyermekeivel. Fotózásból, divatfotózásból, fotóriportok készítéséből él. Képeit a párizsi magazinok szívesen közlik.

A Sarbacana tánc, Barcelona 1936

Gyerekeivel kreatív, kalandos nyaralásokra mennek Svájcba, Ausztriába, ahol maguk készítette jelmezekben és természetes díszletek között, erdőben, tisztáson, patakok, tavak partján, csónakokban meséket, mítoszokat adnak elő, mint a *Kaliüpszó nimfa* vagy *Nauszikaa* története **Homérosz** alapján. Ata rendez és fotózik, a szöveget a gyerekekkel együtt írja. Később ezekből könyvek születnek: *Álom az erdőben*, *A Hold gyermekei*.

1956-ban Ausztriában, a határ közelében a menekülő magyarokat fotózza. A képekből összeállított album bevételét (negyedmillió dollárt, akkor nagy pénzt) a menekült gyerekek megsegítésére ajánlja fel. 2006-ban, a forradalom ötvenedik évfordulójára reprint kiadásban is megjelent.

56-os magyar menekültek

Fotózást tanít az enschedei és az utrechti művészeti főiskolán. Tanítványai közül többen neves fotósok lettek (**Ad van Denderen, Koen Wessing**).

Ata Kandó a 60-as években lett világhírű. Az Amazonas menti esőerdőkben élő indiánokról és a dél-amerikai, perui, venezuelai körutazása során készített szociofotói tették ismertté a nevét.

Dél-Amerika, Venezuela, Peru, Amazonas

Ata Kandónak 2013-ban, 100. születésnapja alkalmából Budapesten is volt kiállítása. Több magyar kitüntetést is kapott. Bár élete jelentős részét Párizsban töltötte, és a II. világháború legnehezebb időszakát Magyarországon élte át, húsz évig élt az Egyesült Államokban, Kaliforniában, egy évtizedet pedig Nagy-Britanniában, és gyakran járt Andalúziában is, idős korára visszatért Hollandiába, ahol a holland fotóművészet kimagasló alakját tisztelik benne.

Ifjúkora barátaival tartotta a kapcsolatot. Capa a háború után segítette őt, Bálint Endre párizsi tartózkodásai idején mindig megkereste, egy freskót is készített a lakása falára.

Eva Besnyőt nem ismerte Budapestről, de Hollandiában jó kapcsolatban voltak egymással. A Besnyő Éváról készült dokumentumfilm végén a két híres fotós karonfogva sétál ki a képből. Magyarul beszélgetnek, olyan tisztán és természetesen, mintha nem telt volna el hetven év azóta, hogy elhagyták az országot.

Eva Besnyő, Ata Kando Hollandiában 1980-ban

Kati Horna
(1912-2000)

Deutsch Kati

Friedmann Endre

A két fotó állítólag **Pécsi József** fotóiskolájában készült a Dorottya utcában, Kati portréját az ifjú Capa (Friedmann Endre) készítette, míg Kati fotózta Bandit. A két kép Deutsch Kati, azaz Kati Horna hagyatékából került elő, mint ahogy két verseskötet, **Vas Istváné** és **Zelk Zoltáné** is. „...*Pista első versei Őszi rombolás és a Z. Zoltán Csuklódon kibuggyan a vér itt van a közeli könyvek közt az ágyam mellett, csodálatos módon Berlinben, Párizsban, Barcelonában miután mindent elvesztettem a gyors menekülések miatt, ez a két könyv megmenekült és velem van.*”

A gimnáziumi évek alatt ismerkedett meg az avantgárd művészettel. Különösen a színház érdekelte. Lelkesen olvasta és mindig magánál tartotta **Kassák Tisztaság** könyve c. művét, amely az avantgárd színházelméletét foglalja össze. Eljárt a *Cikk-cakk estekre*, amelyek az avantgárd színház merész, invenciózus és tabudöntögető előadásai voltak. Eljárt a Kassák-féle Munka-körbe, majd a radikálisokkal tartva a Diákkör tagja lett. Sok fiatal baloldali fiatallal ismerkedett meg, többek között Zelk Zoltánnal, Vas Istvánnal, **Friedmann Endrével**, **Csiki Weisz Imrével**.

Vas István az emlékirataiban így emlékezik a gimnazista Deutsch Katira: „*Szőke haja volt, lenszőke, hamvas, tejfehér bőre, két halovány rózsával szép kerek arcán, amely szabályos is volt meg vadóc is. Vadóc már csak a kerete miatt is, mert az a sima, puha, szőke haj mindig borzas volt egy kicsit, sőt szinte lazán lengett, mint amikor még nem egészen arany búzatáblán szalad a szél, vagy ha kukorica haját borzolja. Vadócnak hatott az öltözködésével is, pedig nem volt benne semmi keresettség, nem is igen engedhette volna meg magának: szegény lány volt, anya és három nővér apátlanul küzdő családjában élt.*” Közli továbbá, hogy „*írtam róla egy verset, beleírtam a tündériségét*”. [Z](#) (Az Egy kislány emléke című versről van szó.)

A vers – avantgárd költőhöz illően – nem idealizál:

*«Eszembe jut, hogy egy kissé
vaskos volt a lábaszára
S kedves ifjú mackóéhoz hasonlított
figurája -»;*

És ha rátekintünk a csoportkép első sorának bal szélén álló lányalakra, úgy vélhetjük, hogy ráillik a rajz. A lázadó nonkonformista külső, vaskos bakancsokkal a tündériséget és a mackóságot is igazolják. (A képen ott van a jobboldalon Friedmann Endre, mellette Bálint Endre és talán Csiki Weisz Imre, Görög Ata és más baloldali fiatalok)

Deutsch Kati 1931-ben Berlinbe ment. **Bertold Brecht** avantgárd színiiskolájával párhuzamosan **Moholy-Nagy** Bauhaus-műhelyét is látogatta, szabadidejét pedig a Budapestről régóta ismert barátok – Friedmann Endre, Csiki Weisz, **Besnyő Éva**, **Kepes György** – körében töltötte. Megismerkedett az orosz konstruktivizmussal, a Bauhaus letisztult vonalaival, a szürrealista jelképrendszerekkel, az avantgárd és expresszionista plakátfotózással. 1932-ben hazatért, de 1933 végén, megszerezve a szakképesítést Pécsi József iskolájában, végleg elhagyta az országot, és Párizsba ment.

Párizsban a Capától kapott 6×6-os Rolleiflexével készít képsorozatot a párizsi bolhapiacokról, kávéházakról, amelyekkel sikert arat. Eközben megismerkedik a Montparnasse kávézóiban a szürrealizmus követőivel. Beletanul e stílus főbb technikai fogásaiba, a kettős exponálásba, a

bizarr beállításokba, a képi metafora és szimbólumok használatába, az egész szürreális-poétikus képnyelvbe.

Bolhapiac

1937-ben Európa sok országában publikálták 'Hitlerei' című sorozatát, amelyben a lágytojás héjára festett Führer-fej végül a tojásvágó kés alatt hullik darabokra.

Hitlerei-sorozat

Már korábban kipróbálta a tárgyakból megrendezett jelenetek fotózását. A zöldségek megszemélyesítésével készült szatirikus képes elbeszélése, a *Szerelmi történet a konyhában* (1935), ahol a répa vall szerelmet a krumplinak. Ezeken a képeken jól érződik nemcsak alkotó fantáziája, de a humora és az intuitív látásmódja is. A sorozatokat **Wolfgang Burger** festővel együttműködve készítette el, aki **Max Ernst** tanítványa volt.

1937 elején Barcelonába megy a CNT anarchista szakszervezeti szövetség felkérésére, hogy fotókat készítsen a spanyol polgárháborús viszonyokról, amelyeket a szervezet külföldi terjesztésre szánt. Barcelonából az aragóniai frontra megy, majd megfordul Madridban, Valenciában, a helyszínen követte a terueli csatát, Barcelona bombázását. Felvételei a helyi anarchista lapokban jelentek meg (*Umbral, Tiempos Nuevos, Libre Studio, Tierra y Libertad, Mujeres Libres*).

Az *Umbral* szerkesztőségében ismerkedik meg *José Horna* szobrásszal, festővel, akivel 1938-ban össze is házasodnak, és ettől kezdve Kati Horna néven jegyzi a képeit. Ekkoriban sok időt tölt Párizsban is, ahol főként szürrealista fotómontázsokat, meghökkentő és kísérteties, metaforikus alkotásokat készít babákról és maszkokról.

Félelem. Párizs, 1939

1939-ben José Horna menekülni kényszerül Spanyolországból, de a francia határon elfogják, és francia internálótáborba kerül, ahonnan csak azzal a feltétellel szabadulhat, ha azonnal elhagyja Franciaországot. Kati Horna egyetlen és sokkal későbbi televíziós interjújában ezt mondja: *"Menekülnöm kellett Magyarországról, aztán menekülnöm kellett Berlinből, aztán Párizsból, és mindenemmel Barcelonába mentem. Amikor aztán Barcelona elesett, már arra sem volt lehetőségem, hogy visszamenjek a holmijaimért, így mindenem újra elveszett. Így érkeztem meg életem ötödik országába, Mexikóba úgy, hogy a vállamon lógott mindenem, amim csak volt, azaz a Rolleiflex gépem."*

Spanyolországi fotói a szociofotó kiemelkedő darabjai. Nem a harcokkal, hanem az emberekkel, a köztársaság iránti elkötelezettséggel, majd a feldúlt városokkal, a feldúlt emberi élettekkel foglalkozik.

Carrascal 1937

És egy szürrealista kép: a rácsos ablakban egy szem,
a kőfalra pedig egy női arc vetül

A Horna házaspár 1939 őszén érkezik Mexikóba, és decemberben már a *Todo* című újság közli is Kati képeit a polgárháborúról.

Új szociofotói a mexikói szegénységről, a nők kilátástalan helyzetéről szólnak. Új alkotásai megjelennek a lapokban, de kiállításokon is bemutatja őket. Portrészorozatot készít a Mexikóban élő, főként Európából származó és a szürrealista irányzathoz tartozó művészbáratairól, **Luis de Llanoról, Remedios Varoról, Benjamin Perret-ről, Leonora Carringtonról**, és férjéről, a Kati által már Pestről, Berlinből és Párizsból is jól ismert **Csiki Weisz Imréről**, és még számos más művésztől.

A Tabaco street, ahol a házuk állt, messze földön ismertté válik mint a mexikói szürrealizmus központja.

Leonora Carrington, angol
származású szürrealista festő és író

Carrington és Csiki Weisz

"Remedios Varo", Fotografía de Leonora
Carrington y Kati Horna, 1957

Pedro Friedenberg,
a szürrealista fotóművész 1966

Capa 1940-ben hat hónapot tölt Mexikóban. Az elnökválasztásról tudósít a Life Magazinnak. Augusztusban Mexico Cityben van a Trockij-gyilkosság idején, és sikerül a helyszínről fotókat készítenie. Ezt követően nem találkoznak többé.

1942-ben költözik a városba Remedios Varo, Csiki Weisz Imre és Benjamin Péret, majd Leonora Carrington. Ők lesznek Kati Horna legközelebbi barátai. Társaságukban megfordul a mexikói művész társadalom jelentős része. Kultikus helyé válik a Tabaco street.

Geraldo Lizarraga, Chiki Weisz, José Horna, Leonora Carrington, Remedios Varo, Günter Gerszo, Benjamin Péret, Miriam Wolf (Fotó: Kati Horna)

Kati Horna Mexikóban is visszatér korábbi témáihoz, a maszkokhoz, babákhoz, raktárszerűen felhalmozott tárgyakhoz (mint a bolhapiacokon), de ezeken már érződik az európai szürrealizmus gyümölcsöző összefonódása a közép- és dél-amerikai „mágikus realizmussal”

Színházi fotóin **Jodorovszkij**-rendezéseket örökít meg, és sikeres épületfényképészként is. Közben avantgárd újságokat szerkeszt, melyekben olyan, szürrealista látomásokból álló "fotómeséket" tesz közzé, mint az *Óda a nekrofiliához*, a *Rögtönzések hárfára*, az *Asszony és az álarc*, vagy az *Egy éjszaka a babaklinikán*.

Carrington darabját Jodorkovsky rendezte, fényképezte Kati Horna

Nekrofilia

Nő álarcos

Fotóriporter pályafutásának legtermékenyebb idejét Kati Horna 1958-tól tíz esztendőn át a kéthetente kiadott *Mujeres (Nők)* képeslapnál töltötte, ahol a fotórovatot vezette, ő készítette a címlapot és hozzá tartozott a kulturális rovat is. Ez azt jelentette, hogy a korabeli mexikói művészvilág szinte valamennyi jeles női képviselőjét megörökíthette, és nemcsak portrékon, hanem zsánerképekben is. Lényegében ezt a munkát folytatta utána még néhány évig a *Diseño* kulturális magazinnál, ahol arra is volt példa, hogy egyetlen lapszámban 105 fotója jelent meg.

Kati Horna 1965-től a mexikói Iparművészeti Főiskolán, 1973-tól 2000-ben bekövetkezett haláláig pedig a Művészeti Akadémián is tanít. A Spanyolországban készített fotói negatívját a Spanyol Polgárháború Múzeuma, mintegy 7 ezer negatívját a mexikói Nemzeti Szépművészeti Intézet, további 20 ezret a lánya által vezetett Kati Horna Alapítvány őrzi.

José és Kati Horna

Utószó

Bárki jogosan kérdezheti, miért éppen Eva Besnyőről, Ata Kandórol és Kati Hornáról szólt a *Nők a kamera mögött*, hiszen a magyar, és a Magyarországról indult fotósok között számos olyan világhírű művész van, akiről érdemes és érdekes lenne írni, életművüket számba venni.

Most azonban csak a húszas évek végén a Kassák-körből induló, Berlinben, Párizsban, Nyugat-Európában is egymással kapcsolatban álló fotósokra fókuszálunk, olyanokra, akik kötődtek a kötet két fontos szereplőjéhez, Bálint Endréhez és Robert Capahoz (Friedmann Endréhez). Így e három írás kiegészíti egymást, kontextusai egymásnak.

Persze minden kör vég nélkül bővíthető. A Kassák-féle Munka-körből, és a belőle kivált Diákkörből kiindulva szinte az egész 20. századi magyar szellemi életet be tudnánk barangolni a 20-as évek második felétől máig. Olyan területeket érintenénk, amelyeket jószerivel csak a szakmabeliek ismernek, köszönhetően az elmúlt száz év három diktatúrájának, amelyek irtóztak az innovatív szellemi mozgalmaktól, a modern Magyarország lefejezésében, a köztudatból való kizárásában voltak érdekelték, hogy kötelezővé tett ásatag provincializmusuk sehova sem tartó szellemi infantilizmusával fenntarthassák a hatalmukat.

Akikről most szó esett, szerencsésebb országokban kibontakoztatták a tehetségüket. Itthon legtöbbjükre gettó, nyilas pribékek, gázkamra és/vagy az ÁVO zaklatásai, börtöne várt volna.

Ezzel a ténnyel szembenézni a mai Magyarország sem siet. Zavartalanul, sőt újult erővel folytatódik az öncsalás, az önsajnálát, az önfelmentés, a bűnbakkeresés, és a már ezerszer elkövetett bűnök önsorsrontó megismétlése. A tehetetlen vergődésnek mindig vannak mohó és cinikus haszonélvezői. Ők a lehangosabb keresztények és hazafiak.